

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENT

Justis- og beredskapsministeren

Stortinget - Kontroll- og konstitusjonskomiteen
Postboks 1700 Sentrum
0026 OSLO

Deres ref.

Vår ref.
25/1134 - SIST

Dato
14.04.2025

Dokument 4:1 (2024-2025) - Særskilt melding fra Sivilombudet om innlåsing og faktisk isolasjon i fengsel

Jeg viser til kontroll- og konstitusjonskomiteens brev 1. april 2025 om Sivilombudets særskilte melding om innlåsing og faktisk isolasjon i fengslene (Dokument 4:1 (2024-2025)).

Jeg tar på alvor at Sivilombudet har funnet grunn til å legge fram en ny særskilt melding til Stortinget om isolasjon i fengslene, og ser alvorlig på de funnene ombudet redegjør for. Jeg har merket meg ombudets bekymring for den omfattende innlåsing som skjer som en del av den vanlige fengselshverdagen, og spesielt den høye risikoen for helseskader som særlig rammer innsatte med psykiske lidelser og unge innsatte. Departementet går nå grundig gjennom funnene og anbefalingene som Sivilombudet kommer med, og identifiserer behov for oppfølging.

Regjeringen er opptatt av at kriminalomsorgen har gode nok forutsetninger til å ivareta sitt samfunnsoppdrag og forebygge ny kriminalitet. Kriminalomsorgen har hatt en vanskelig økonomisk situasjon over tid, og står overfor flere utfordringer. Mange fengsler er ikke egnet for dagens eller fremtidens straffegjennomføring, og det er flere fengsler som er bygd på 1800-tallet, med isolasjon som formål for straffegjennomføringen. I tillegg er det en bemannings- og rekrutteringsutfordring i kriminalomsorgen i dag. For mange slutter kort tid etter utdanningen, og en stadig større andel nærmer seg pensjonsalder. Flere fengsler har også utfordringer med å bemanne ledige stillinger. Vi har dessuten sett en betydelig utvikling i innsattepopulasjonen. Flere innsatte er dømt for mer alvorlig kriminalitet, spesielt seksuallovbrudd og vold, og det har vært en økning i antall forvaringsinnsatte. Det er også høy forekomst av psykiske lidelser blant innsatte. Dette er forhold som krever mer

ressurser og et mer tilpasset tilbud.

Som Sivilombudets særskilte melding viser, er det for mye isolasjon i fengslene og for mange innsatte som tilbringer for mye tid alene på cellen sin. Det er et viktig mål for regjeringen å redusere omfanget av isolasjon, og å sikre de innsatte nok menneskelig kontakt og meningsfulle aktiviteter. Slik jeg ser det, er det nødvendig å ta helhetlige grep for å snu utviklingen og redusere risikoen for brudd på menneskerettighetene i fengslene. Som også Sivilombudet påpeker, er det blant annet behov for bygningsmessige endringer, økt bemanning og et tydeligere regelverk.

Regjeringen gjennomførte våren 2023 en høring om forslag til lovendringer i straffegjennomføringsloven og helselovgivningen, som har som formål å avhjelpe problemene med isolasjon i fengsel. Høringen er til oppfølging i departementet.

I tillegg til lovarbeidet har regjeringen også satt i gang en rekke andre tiltak for å redusere omfanget av isolasjon. Regjeringen har styrket kriminalomsorgens budsjetter hvert år siden vi tiltrådte, og de økte bevilgningene har blant annet lagt til rette for tiltak for å utdanne flere fengselsbetjenter, og for å øke kapasitet og kompetanse i fengslene. Videre har de muliggjort etablering av flere aktiviseringsteam, som et varig nasjonalt virkemiddel i arbeidet med å forebygge isolasjon. Det er også etablert to ressursteam i kriminalomsorgen, med i hovedsak samme formål og målgruppe som aktiviseringsteamene. Kriminalomsorgen har gode erfaringer med aktiviserings- og ressursteamene. Teamene bidrar både til at færre innsatte er isolert, og til å forebygge selvmord, selvskading og vold og trusler i fengslene. I 2025 er det satt av over 300 millioner kroner til tiltak i kriminalomsorgen, inkludert 100 millioner kroner til økt bemanning i fengslene.

Videre har regjeringen igangsatt og gjennomført flere bygge- og vedlikeholdsprosjekt, blant annet for å gi de innsatte et godt og tilpasset tilbud. Som eksempel har Oslo fengsel store utfordringer med isolasjon, og arbeidet med erstatningskapasitet for Oslo fengsel er derfor høyt prioritert av regjeringen. Jeg nevner også at det er satt i gang en utredning av nytt kvinnefengsel på Bredtveit, etter at Bredtveit fengsel og forvaringsanstalt ble stengt på kort varsel etter en risikoanalyse for branntilløp i 2024. Det er også igangsatt flere byggprosjekter for å legge til rette for økt fellesskap og aktivisering, blant annet med nye aktivitetsbygg i Halden, Ringerike og Bergen fengsel, og med forbedring av uteområdene i Agder fengsel.

Et annet viktig tiltak for bedre ivaretagelse av psykisk syke innsatte og forebygging av isolasjon har vært etableringen av en nasjonal forsterket fellesskapsavdeling (NFFA) for mannlige innsatte. Avdelingen er lokalisert ved Ila fengsel og forvaringsanstalt, har ansatte både fra helsetjenestene og kriminalomsorgen og skal bidra til å forebygge og hindre langvarig isolasjon for alvorlig psykisk syke innsatte. En tilsvarende avdeling for kvinner er under etablering ved Telemark fengsel, Skien avdeling.

I juni 2023 satte regjeringen ned Utvalget for strafferettslige reaksjoner og psykisk helse (straffereaksjonsutvalget) som blant annet skulle utrede ivaretagelsen av siktede, domfelte og innsatte med alvorlige psykiske lidelser eller utviklingshemming. Utvalget overleverte sin utredning Samfunnsvern og omsorg (NOU 2025: 2) i mars 2025.

Utredningen er nå sendt på offentlig høring, og jeg vil nøye vurdere videre oppfølging, i tett samarbeid med helse- og omsorgsministeren.

Kriminalomsorgen forvalter et av statens sterkeste maktmidler, og det er viktig at ansvaret forvaltes godt. I dette ligger også viktigheten av gode tilsyn. Det nye nasjonale Tilsynsrådet for kriminalomsorgen startet sitt arbeid 1. januar 2025. Tilsynsrådet skal føre uavhengig tilsyn med kriminalomsorgens institusjoner og behandlingen av innsatte.

Helsedirektoratet har hatt en ny «Veileder for helse- og omsorgstjenester til innsatte i fengsel» på høring, og i høringsutkastet særskilt omtalt hvordan de innsatte skal følges opp av helsetjenesten og kriminalomsorgen, både der de er besluttet utelukket og der de er innlåst på celle i store deler av døgnet. Denne veilederen vil bidra til en bedre avklaring av ansvarsforholdene mellom helsetjenesten og kriminalomsorgen, slik at innsatte i denne målgruppen blir fulgt opp på en bedre måte. Jeg nevner også at det er etablert en samarbeidsavtale med Røde Kors, som blant annet innebærer besøk av visitortjenesten for isolerte.

Sivilombudet påpeker også store mangler i dagtilbudet til de innsatte. En økende andel av innsatte med sammensatte utfordringer gjør det mer utfordrende å sørge for sysselsetting og dagtilbud som passer alle. Det er behov for å tilrettelegge for et større spenn av type aktiviteter, ofte i mindre grupper, og dette stiller igjen større krav til bemanning. Samtidig er det allerede iverksatt ulike tiltak for å øke aktiviseringen av innsatte. Blant annet jobbes det for at yrkesfaglig videregående opplæring blir mer fleksibel, og at arbeidsdriften i større grad kan benyttes som arena for kvalifisering i et lengre skoleløp. Jeg mener også at det er nødvendig å jobbe mer strategisk med arbeidsdriften, både for å tilpasse tilbudet til et moderne arbeidsmarked og for at flest mulig skal få tilbud om aktivitet, uavhengig av ferdighetsnivå og mestringssevne. Kriminalomsorgsdirektoratet leder for tiden en arbeidsgruppe som skal levere en rapport om fremtidens arbeidsdrift. Rapporten skal ferdigstilles innen juni 2025 og vil være et viktig kunnskapsgrunnlag i dette arbeidet.

Regjeringen vil også legge fram en stortingsmelding om straffegjennomføring i innværende stortingsperiode, der bemanningsutfordringer og ivaretagelse av innsattes helse er viktige temaer.

Med hilsen

Astri Aas-Hansen

Dokumentet er elektronisk godkjent og sendes uten signatur

Sivilombud Hanne Harlem
Sivilombudet

postmottak@sivilombudet.no

Vår ref.
2025/831

Deres ref.:

Dato:
24.04.2025

Vedr. behandlingen av Dokument 4 og Dokument 4:1 (2024-2025)

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til Dokument 4 (2024-2025) Sivilombudets årsmelding for 2024 og Dokument 4:1 (2024-2025) Særskilt melding til Stortinget om innlåsing og faktisk isolasjon i fengslene.

Som ledd i behandlingen av sakene ba komiteen i brev av 1. april 2025 om kommentarer fra justis- og beredskapsministeren. Komiteen mottok svarbrev fra statsråden 14. april 2025.

Korrespondansen med statsråden følger vedlagt til orientering og om ønskelig for eventuelle kommentarer.

Med vennlig hilsen
Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

Vedlegg

SIVILOMBUDET

STORTINGET - Kontroll- og konstitusjonskomiteen
Postboks 1700 Sentrum
0026 OSLO
Att.Anita Sofie Midtsand

Vår referanse
2025/658

Deres referanse
2025/831

Vår saksbehandler
Helga Fastrup Ervik

Dato
09.05.2025

Vedrørende behandlingen av Dokument 4 og Dokument 4:1 (2024-2025)

Jeg viser til komiteens brev av 24. april 2025, vedlagt korrespondanse med justis- og beredskapsministeren. Jeg takker for å ha blitt holdt orientert om oppfølgingen av Dokument 4 (2024-2025) Sivilombudets årsmelding for 2024 og Dokument 4:1 (2024-2025) Særskilt melding til Stortinget om innlåsing og faktisk isolasjon i fengslene.

Det går frem av justis- og beredskapsministerens redegjørelse for departementets oppfølging av den særskilte meldingen, at hun ser alvorlig på Sivilombudets funn, og at hun deler ombudets vurdering av at det er mye isolasjon i fengslene. Ministeren orienterer i sitt brev om en rekke viktige tiltak over de seneste årene, som lovarbeid, bygge- og vedlikeholdsprosjekter og etablering av ulike ordninger rettet mot innsatte med psykiske lidelser og innsatte som er besluttet isolert.

Til tross for tiltakene, viser den særskilte meldingen at et økende antall innsatte opplever en fengselshverdag i faktisk isolasjon. Dette bekreftes også av Kriminalomsorgsdirektoratet som i sin årsrapport for 2024 stadfester at stadig flere innsatte får mindre enn 8 timer utenfor cellen.

Uten tydeligere endringer i rammevilkårene til kriminalomsorgen, vil tiltakene ministeren peker på ikke være tilstrekkelige til å redusere risikoen for menneskerettighetsbrudd i fengslene.

Hanne Harlem
sivilombud

Dette brevet er godkjent elektronisk og har derfor ikke håndskrevet underskrift.